

Оскільки з Донецьким академічним українським музично-драматичним театром та його директором-художнім керівником, заслуженим працівником культури України Марком Матвійовичем Бровуном у мене склалося творче та концептуальне — в сенсі поглядів на театральне мистецтво та його функціонування в Україні — взаєморозуміння, я дозволю собі розповідати про цей театр від першої особи, тобто з особистісною інтонацією.

■ Марко Бровун

ДОНЕЦЬК: СІМ КРОКІВ ЗА ГОРИЗОНТ

Лариса Брюховецька

Крок перший. Знайомство

Чутки про незвичайний театр у Донецьку вперше долинули до нашої редакції в усній розповіді: театрознавець Наталя Єрмакова розповідала про цей колектив з великим захопленням, як про дивовижу — в Донецьку на вистави українською мовою валом валять глядачі. А вистави там цікаві, й зумовлене все це творчим піднесенням. Важко було повірити. Важко, бо в рідних київських театрах такого не спостерігалось: аншлаги — рідкість, при тому, що більшість із театральних колективів ігнорували українську мову, вважаючи, що це комерційно доцільно, бо, мовляв, глядачі воліють вистави російською! Хотілося, щоб розповідь Єрмакової стала надбанням читачів, але, на жаль, стаття володаркою інформації так і не була написана. Зате виник ореол загадковості. Театр, втім, залишався «непізнаним об'єктом».

Через якийсь час директор київського кінотеатру «Кінопанорама» Тамара Бірченко-Шулакова розповіла про постановку в тому ж Донецькому театрі вистави «За двома зайцями», про її шалений успіх у публіки. Це інтригувало, хоча виникало запитання: що нового можна «витиснути» із «Зайців», які у вигляді однойменного фільму Віктора Іванова регулярно з'являються по телебаченню, а в Київському Молодому театрі багато років не сходять зі сцени однойменна вистава, поставлена тим же Віктором Шулаковим? Тут, скоріше, слід було б задуматись над аспектом

ментальним, або ж соціально-психологічним, феноменом живучості Проні Прокопівни та Голохвостого.

Та процес у театрі пішов, і пішов невідворотно. Точніше, він перетворився на справжній творчий вибух. 2002 року з'явилась «Енеїда» в постановці того ж Віктора Шулакова. За цю виставу постановника й директора-художнього керівника театру висувають на здобуття Національної премії імені Тараса Шевченка. Я, вже як член Комітету цієї найвищої в країні премії, разом із групою колег їду до Донецька спеціально на перегляд «Енеїди». Справді, повний зал, публіка захоплена сприймає динамічне дійство і яскраве видовище. А також повна сцена акторів. Більше того, вони навіть на балконах, що обабіч сцени, оскільки режисер, на протигагу поширеній тенденції «бідного театру» зводити численних дійових осіб до одного-двох, вивів фактично всіх героїв Івана Котляревського. Доклали зусиль і сценограф, і балетмейстер — на сцені було і море, і шторм, і запальні пісні й танці. Драматичні актори й вокально-хореографічна група були однаково розкутими, їхній рух по сцені органічно зливався в цілісну дію. Різниця у віці акторів також не відчувалася, оскільки ключові слова про «парубка моторного» формували настрої вистави. Тут не годили глядачеві, а запалювали його власним натхненням, власним завзяттям, або, як нині кажуть, енергетикою. Її було вдосталь. На сцені шаленіла Енеєва братія, а на балконах так само несерйозно, цілком у дусі велико-

го пересмішника, поводитися Зевс, Юнона, Нептун та інші боги. Стихія травестійно-бурлескної «Енеїди» вдалася, та режисерові було цього недостатньо — він увів сучасне обрамлення: кількох молодих людей, які збираються залишити країну. Саме їх він і перетворив в Енея та його побратима. Разом з тим Еней-мандрівник, хоч в яких перипетіях йому доводилося бувати, залишався самим собою, не зраджував своїй ідентичності. Завершилась вистава логічним прозрінням молодих людей — вони зрозуміли, чийми нащадками є. Ця режисерська знахідка апелювала до свідомості молоді, й водночас ні в кого не повертався язик закинути авторам вистави етнографізм і шароварину, хоча герої якраз у шаровари й були одягнуті, а музичне оформлення складало українські народні пісні. Такий ненав'язливий і природний патріотизм імпонував, і цілком закономірно, що виставу увінчала Шевченківська премія.

Так, у Донецьку я побачила театр-переможець. Тоді ж, познайомившись з Марком Матвійовичем, відразу захотіла вивідати секрети: як йому вдалося не тільки сформувати український театр, а зробити його таким привабливим? Директор секретів не приховував — відповіді його я опублікувала в журналі, але оскільки відтоді минуло кілька років, нагадаю про що йшлося. Марк Бровун очолив цей театр і поступово, але послідовно взявся формувати його імідж, заманювати глядача. Основний спосіб — за допомогою гучних гас-

рольних вистав. Маючи непогані контакти з театрами Москви та Ленінграда (куди його, до речі, неодноразово запрошували працювати, та він залишався мешканцем Донецька), він привозив їх до рідного міста, а глядачі тішилися. Звикнувши, що в театрі цікаво, вони поглинали репертуар і рідного театру. Формував його сам Бровун, запрошуючи звідусіль режисерів. Не шкодував зусиль для хороших спеціалістів — насамперед акторів, «вибивав» їм квартири, підтримував. Запрошував фахівців, які ставили українську вимову, поступово вводив україномовні вистави.

Крок другий. Репертуар

Сьогодні (78 театральний сезон) репертуар структурований за чотирма позиціями: велика сцена, малий зал, мала сцена і вистави для дітей. Це для того, щоб були вистави на різні смаки й вікові категорії. На великій сцені, зрозуміло, йдуть багатолюдні вистави, які підтверджують назву «музично-драматичний»: «Любий друг» Гі де Мопасана, «Ходжа Насреддін проти Еміра Бухарського» Н. Хаткіної, «Кохання в стилі бароко» Я.Стельмаха, «Вчитель танців» Лопе де Веги, «За двома зайцями» М.Старицького, «Дванадцята ніч» В. Шекспіра і прем'єра «Навіжений Журден» Мольєра. Є й серйозна річ — «Поминальна молитва» Г. Гюґо за Шолом-Алейхемом. Малий зал пропонує «Анекдоти» О. Вампілова, «Любофь» М. Шизгала, «Три жарти», «9 ночей... 9 життів» за п'єсою Матея Вішнека. На малій сцені йдуть «Оргія» за Лесею Українкою та «Випадок у домі пана Г.» за п'єсою О. Пчілки. Для дітей — казки «Снігова королева» й «По щучому велінню». Тобто підстави для звання академічного є, хоча, звісно, є ще над чим працювати.

Театр показує вистави не тільки в рідному місті: колектив мобільний і тому влітку охоче грають у містах Донбасу. А минулої осені зробили обмінні гастролі з Львівським театром ім. М.Заньковецької. Успіх шалений, львівський глядач відразу полюбив завзяття й енергію митців східного регіону. Жодних непорозумінь, навпаки, взаємне визнання і любов. От і в політиці б так! Їхній театр уподобав посол Словаччини в Україні, спеціально приїздив до Донецька, а тепер, повернувшись на батьківщину, організовує їм гастролі в Словаччині. Але директор хоче поки

що повозити театр по Україні. Збирається в Сімферополь і Полтаву. Перше — театральне місто, друге — навпаки. Тим і цікаве, бо хочеться перевірити себе, чи зможуть звабити індиферентну до театру публіку. Крім того, це батьківщина Котляревського. Як так, думається, чому ж сьогодні там не процвітає театр? Мабуть, немає ентузіаста. Людини, яка підняла б, зробила театральну справу престижною.

Та повернемося до вистав. Політика зрозуміла: перевага комедіям, у тому числі комедіям ситуацій. У них — культ привабливого прохідця, артистичного брехуна, енергійного блазня. Як завжди такий тип можна означити, але зрозуміло, що він на часі, саме він цікавий публіці, яка живе в країні первісного накопичення капіталу й коли мало кого обходить, яким способом цей капітал накопичується. Театр стає дзеркалом, яке, звісно, дещо прикрашуючи, відбиває реальне життя. Як свідчить це життя, у вигазі сьогодні ті, хто вміє пробитися, не чекаючи милості від природи. І хоча герой вистави «За двома зайцями» зазнає краху, але це його ніскільки не засмує, бо його ніщо не зупинить. Він знову буде балагурити, морочити голови, вихвалитися й домагатися свого.

Такими ж рисами наділив свого Жоржа той самий Андрій Романій у виставі «Любий друг» за Гі де Мопасаном. Це таланитий ловелас, який вміло використовує впливових нудьгуючих молодичок різного соціального статусу задля утвердження власної кар'єри. Жорж, хоч дещо, можливо, і спрощений психологічно, компенсує цей недолік власною невтомністю. Режисер Андрій Бакіров, якого Марк Матвійович переманив до Донецька з Чернігова, поставив мюзикл, де органічно поєднав хореографію, функціональну сценографію (в центрі сцени місце подвигів Жоржа — яскраво-червоний диван, зроблений у формі портмоне) та виключно-шикарні костюми Олени Богатирьової, музичне оформлення Євгена Кулакова, де не «фанера», а живий спів у супроводі інструментального ансамблю. Акторська майстерність, яка підтримує свого «соліста», злагоджений ансамбль. Виставу два роки тому побачила київська публіка. Пригадую, настрої після вистави був піднесений. Андрій Бакіров багато працює над новими виставами і над пошуками сценічної форми взагалі. Він представник

покоління українських режисерів, яке прийшло в театр наприкінці 80-х і принесло з собою смак до експерименту. На запитання «Чи є сенс порушувати на сцені соціальні питання?» він відповів: «Все залежить від митця. Якщо це зроблено мовою мистецтва — такі питання потрібні. І вони стосуються проблеми наших душ».

Своє рішення поміняти Чернігів на Донецьк пояснив бажанням працювати в «театральному» місті. Для глядача. Він був готовий до такої вивіреної режисюри, яка покладається на міцну дію, сюжет, на повнокровність видовища, на злагодженість ансамблю. Враження таке, що він просто створений для комедій. Насправді ж талант Бакірова багатогранний, і це підтвердила вистава «Дев'ять ночей... дев'ять життів» за п'єсою сучасного французького драма-

■ Сцена з вистави «За двома зайцями» за М.Старицьким. Режисер Віктор Шулаков. Донецький академічний український музично-драматичний театр.

турга Матея Вішнека, де ти близько бачиш акторів, їхні дії, чуєш слова, а водночас думаєш про те, що, очевидно, це відбувається не насправді. Це результат самотності, депресії, невдоволення суєтним життям. Режисер створив атмосферу невизначеності, де важко вловити, чи ця історія реальна, чи вона є грою уяви героя.

У вересні 2004 року театр привозив до Києва «Кохання в стилі бароко» за п'єсою Ярослава Стельмаха, де використано мотиви маловідомої п'єси І. Карпенка-Карого. Це комедія ситуацій, де маємо соковиту, багату українську мову. Андрій Бакіров назвав виставу фарсом, може, через те, що жанр побутової комедії сьогодні недостатній для звикло-

го до динаміки глядача. Андрій Романій грає слугу Степана віртуозно, просто на грані акробатики: невпинні геги й витівки. Індивідуальними барвами наділений кожний персонаж — граф (Володимир Швець), Оляна (Світлана Бойко), Ярися (Оксана Гребенюк), Куш (Андрій Болдарев), Шумицький (Ігор Рибчинський), Онисим (Олег Пшин). Порівняно з «Любим другом» ця вистава скромніша за сценографією та костюмами (їх придумав сам постановник), але вона виблискує природним гумором, жартами. Так грають у справді злагодженому колективі однокласців. У цій комедії Андрій Бакіров побачив глибший зміст, аніж просто розігрування графа. Він вказує, до яких сумних наслідків може призвести облуда, небажання самозакоханої людини дивитися правді в очі. Адже така облуда перетворює людину на посміховисько. Щасливе завершення пристрастей у стилі бароко є закономірним, але не настільки простим і легким. Вистава також подобається глядачам, піднімає настрої, веселить душу. На фестивалі «Театральний Донбас-2004» вона здобула три нагороди.

Театр не зупиняється і сьогодні, я не сумніваюсь, колектив уже працює над чимось новеньким. Марк Матвійович запевняє, що знає на три роки наперед, що вони ставитимуть. Бо коли ведеш театр, то треба дивитися вперед і бачити не туманну далину, а чітку перспективу.

Крок третій. Творці

Про них уже йшлося, але варто згадати, що в театрі, крім Бакірова, створюють вистави режисери А. Бориславський, А. Кіракосян, В. Пінський, О. Аркадін-Школьник, хореографи Анатолій Бедичев, Тетяна Берестова. У театрі працює оркестр під керівництвом головного диригента Є. Кулакова та група артистів-вокалістів на чолі з головним хормейстером Т. Пащук, сформовано професійну балетну групу (керівник В. Маслій). Художники театру — М. Кушнір, С. Канін. Акторів годилося б назвати усіх, бо в цьому театрі всі працюють на рівних. Але коли я починаю бідкатися над долею українського кіно й по-доброму заздрити творчій формі Донецького театру, Марко Матвійович мене розуміє. Більше того, відразу наводить аргументи: занепад кіно на шкоду й українському театру.

Адже саме екран (і сьогодні найперше — телевізійний) народжує зірок. На таких зірок, якщо вони працюють у театрі, йдуть глядачі, аби побачити актора чи актрису живими на сцені. Тому міф, ореол слави для акторів просто необхідний!

Розділ про творців не був би повним без основного героя цієї історії — Марка Матвійовича. Хтось здивується, думаючи, що в директора має бути насамперед талант адміністратора, господарника. Безперечно. Але Бровун не просто так додав до своєї посади таку складову, як художній керівник. Він любить творчість, хоча сам не ставить вистав і в них не грає. Грає, до речі, його внук, і він пишається цим. Династія театральна, адже й донька Марка Матвійовича також у театрі працює. Менеджером. Але Марку Матвійовичу артистизму не позичати. Як цікаво він розповідає різні історії з життя театру — пам'ятає прізвища й імена всіх, з ким зводило його життя! Завдяки цьому багато що вдається. Вміє він закохати різних людей у свій театр, у мистецтво театральне. В Донецьку (в мене таке враження) ознакою іміджу для управлінців є любов до театру, відвідування спектаклів, допомога театрові.

Крок четвертий. Господар

І завдяки цій політиці, власній артистичності й мудрості Марк Матвійович за останній рік зробив неймовірно: оновив приміщення театру. Ремонт, де все сяє і виблискує, де чисто й затишно, де є все необхідне обладнання. В таких умовах можна працювати. Мене водили в усі кімнати споруди, включаючи гримерки й кімнату звукорежисера. Як не любити такий театр! Адже ходять не просто на вистави, ходять в театр. І в цей театр хочеться приходити. В березні нинішнього року я побувала тут вдруге. На запрошення театру. Перед початком вистави мене познайомили з мером міста (він у них своя людина), сфотографували на згадку.

Цей театр як свято, театр як храм коштує величезної праці, яку треба цінувати. Свої ініціативи й пропозиції в менеджменті театральної справи Марко Бровун виголосив на парламентських слуханнях, присвячених питанням культури. Його досвід дуже цінний. Виходить, не тільки в Європі нам слід вчитися. Корисно повчитися і в Донецьку. Я в цьому переконана.

Крок п'ятий. Глядачі

Головне, що вони є. Промислове місто, споруджене на покладах вугілля, яке добувають тут і сьогодні, місто, відкрите вітрам, місто, де живуть переважно люди праці, може пишатися своїм інтересом до театру. Вони черпають тут добрий заряд. Але, вважає Марко Матвійович, це не межа у вихованні свого глядача. «Поки що глядач воліє розважальні комедії, але з часом ми пропонуватимемо йому серйозні речі». Я думаю, що глядачі тут уже готові до інтелектуальної поживи. Досить було відвідати наукову бібліотеку (вона, до речі, в стадії ремонту, але діяльності не припиняє), подивитися, скільки спраглих до знань молодих людей, щоб переконатися — не тільки глянцева продукція та примітивні телесеріали їм потрібні. До речі, телевізійні версії вистав цього театру «Роксолана», «Народний Малахій», «Суєта», «Одна ніч», «Котигорошко», «Енеїда» були показані на українському телебаченні.

Крок шостий. Сподівання

Не так давно театру присвоїли звання академічного. Але Марко Матвійович — людина невгамовна й на досягнутому не зупиняється. Він домагається, щоб театрові присвоїли статус національного. Зрештою, він таким і є, бо має справу з національною культурою. Виходячи зі складності регіону, в якому він розташований, держава має підтримувати театр всіляко. А додаймо до цього найвищі серед театрів України показники відвідування! Хіба не заслужив колектив цього статусу?

Крок сьомий, не останній

Горизонт віддаляється. А вдосконаленню меж немає. І творчості також. Тому робота кипить. Акторська молодь вдосконалює професійну майстерність, українську мову (за її чистотою в театрі стежать завліти — кілька кваліфікованих філологів, Марко Матвійович прекрасно розмовляє українською). В пошуках п'єс, у тому числі українських, — режисери. Працюють з глядачами та пресою фахівці-менеджери. Механізм працює, як годинник. Аж хочеться повторити відоме: «Зупинися, мить, бо ти прекрасна!» Нехай не поспішає час, бо ще дуже багато треба зробити.